

KÖNYVISMERTETŐ / BOOK REVIEW

A pécsi jezsuita Pius Gimnázium története, 1912-1948.

FORRAY R. Katalin

DSc, professor emerita | Pécsi Tudományegyetem

MTMT: 10001410 | ORCID 0000-0003-3979-2212
forray@ella.hu

[Somodi Imre (2024): *A pécsi jezsuita Pius Gimnázium története, 1912-1948.*
*Jezsuita K., Budapest, . (2. jav. kiad.) 367. | ISBN 978-963-442-084-2*¹

KEYWORDS

- Jesuit education
- Pius Gymnasium
- school history of Pécs
- elite training
- pedagogical tradition
- book review

ABSTRACT

The History of the Jesuit Pius Gymnasium in Pécs, 1912–1948 | The volume offers the first comprehensive monographic study of the Jesuit Pius Gymnasium in Pécs. Although previous works have touched on its history, no full synthesis had yet been produced. The research relies on unexplored archival fonds from three collections. School reports and student newspapers were also systematically examined. Further sources include contemporary press materials and memoirs. Some of these documents are published in the appendix. The study also integrates results from earlier publications. Findings show that the school was far more than an ordinary secondary institution. Its facilities included a boarding house, sports complex, botanical garden, theatre, and rich libraries. The Jesuit staff displayed both strong academic training and deep commitment. Their pedagogy was rooted in the centuries-old traditions of the Society of Jesus. This approach emphasized the holistic formation of body, soul, and mind. The educational program clearly aimed at elite training. The institution influenced both the intellectual life of Pécs and the nation. Its legacy continues to offer lessons for modern educators and leaders.

KULCSSZAVAK

- jezsuita oktatás
- Pius Gimnázium
- pécsi iskolatörténet
- elitnevelés
- pedagógiai hagyomány
- könyvismertető

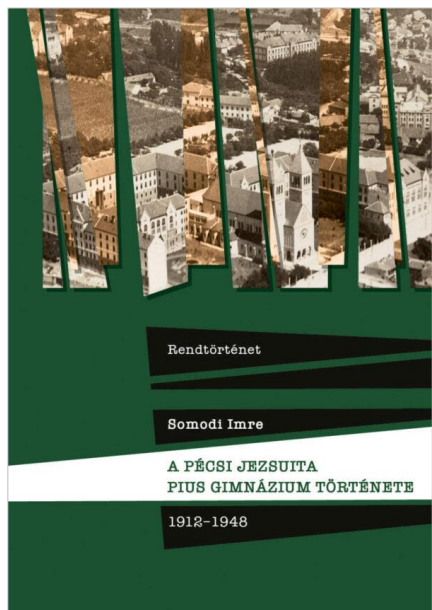
ABSZTRAKT

A kötet a pécsi jezsuita Pius Gimnázium történetének monografikus feldolgozására vállalkozik. A téma feldolgozása eddig hiányzott, jöllehet több tanulmány és cikk érintette az iskola múltjának részleteit. A kutatás során három levéltár hét fondja került vizsgálat alá, valamint feldolgozásra kerültek az iskolai értesítők és újságok. Forrásként szolgáltak továbbá korabeli kiadványok, sajtóanyagok és memoárok, amelyek közül néhány a függelékben olvasható. A munka épít a korábbi publikációk eredményeire is. Az elemzés rámutat, hogy a gimnázium jóval több volt egy átlagos középiskolánál. Infrastrukturális felszereltsége messze meghaladta kortársait: internátus, sportkomplexum, botanikus kert, színházterem és gazdag könyvtárak álltak rendelkezésre. A tanári kar jezsuita tagjai magas képzettséggel és elhivatottsággal végezték munkájukat. Pedagógiai gyakorlatuk a Jézus Társaság több évszázados hagyományaira épült. E hagyomány a teljes ember (test, lélek és szellem) nevelését helyezte középpontba. A képzés egyértelműen elitképzésként határozható meg. Az intézmény mind a város, mind az ország szellemi életében kiemelkedő szerepet játszott. A kötet bemutatja, miként vált a Pius a korszak meghatározó oktatási intézményévé. Az eredmények nem csupán a múlt megismerését segítik, hanem a jelen pedagógiai gyakorlatában is hasznosíthatók. A Pius Gimnázium példája ma is értékes tanulságokkal szolgál az oktatók és vezetők számára.

A 367 oldalas kötet a szerző doktori disszertációjának korrigált és forrásokkal kiegészített változata. A recenzens, aki az egykori Pius Gimnázium egykori épületében működő Pécsi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetében, illetve annak egyik részlegében, a Romológia Tanszéken dolgozik, sajátos helyzetben érezheti magát, hiszen a Pius Gimnázium egykori tantermeiben végzi jelenlegi munkáját. A személyességtől függetlenül maga az épület is impozáns, szinte önálló rangot ad az ott folyó tevékenységnek, az oktatásnak és az ehhez kapcsolódó teendőknek.

¹ A kötet megvásárolható a kiadó honlapján: <https://tinyurl.com/mtkt8zc3>

Az intézmény alapítását gróf Zichy Gyula, pécsi megyéspüspöknek köszönhetjük, aki más források bevonása mellett, a magánvagyonából építette a gimnáziumot, amiről máig emléktábla tanúskodik az egyetem falán. 1914-től 1948-ig működött itt a katolikus főgimnázium. Párját ritkító oktatási intézmény volt, s máig az, a benne működő egyetemi kar miatt. A hatalmas, rengeteg tantermet magában foglaló épületet sportpálya, uszoda, színházterem, botanikus kert egészíti ki, és mindehhez egy szép templom is tartozik.

A jelentős forrásanyaggal dolgozó szerző a levéltári források mellett természetesen felhasználja a gimnázium saját kiadványait, a memoárokat és a sajtóban megjelent írásokat. Egy kiemelkedően jelentős, máig erő hatású iskola történetét írta ezzel meg.

A kötet erénye, hogy nemcsak egy jelentős iskola létrejöttét és működését mutatja be, hanem kitekint a létrehozó jezsuita rend történetére és magyarországi tevékenységére is. De kiemelkedően fontos vonulata a kötetnek a gimnázium létrejötte és működése: az

1913-14-es évben megindult, majd 1926-ban folytatódó építkezés szakaszainak a bemutatása. A szocializmus magyarországi megtelepedése elhozta a gimnázium államosítását, és ha a bezárását nem is, de kényszerű elköltözését az épületből. Talán hálátlanságnak tűnik leírni, de az egyetem, a munkahelyem ide telepedése pozitív fejleménynek is ítéltető.

Indulásakor két középiskolája volt Pécsnek, egy ciszterci főgimnázium és az állami főreáliskola. A Pius Gimnázium e két középiskola mellé csatlakozott. „Az alapítás és az intézményszervezés évei (1908–1920)” címet viselő fejezet bemutatja azt a hosszú időn át tartó alkut, amelyet a gimnázium alapítója a ciszterciek és a kalocsai érsek mellett a városvezetéssel is folytatott. Az utóbbi arra hivatkozott, hogy Kalocsán van már a jezsuitáknak gimnáziuma, még egyre országosan sincsen szükség. Az alapító keményen érvelt, az iskola fenntartásához anyagilag is hozzájárult, s végül is megkapta a város beleegyezését. A kollégium létesítéséhez államsegélyt kértek, amit szintén sikerült megkapniuk.

A fenti vita jól jelzi, hogy száz éve is hasonlóan vívtak meg egymással az iskola létesítői és potenciális fenntartói, mint olykor napjainkban. Ott, akkor az iskola alapítói győztek, és ennek köszönhetjük a történelmi falak között ma már egészen más formában létező pécsi intézmény szép épületét. 1913-14-ben kezdődött az új intézmény építése, de a világháború megakadályozta az építkezés befejezését. A háború végétől még nehezebb időszak kezdődött Pécs szerb megszállásával. Minden gond ellenére 1920-ban megtartották az első érettségi vizsgákat. Mindkét világháború alatt működött az iskola: tanárokat, diákokat vett fel, és érettségi vizsgát is szervezett. Az első 22 érettségiző egy kivételével eljutott a sikeres vizsgáig.

A húszas években a gimnázium jogállása és hivatalos elnevezése némileg módosult, pontos neve Jézus Társasága Pécsi Pius Gimnáziuma lett. 1926-an ugyanis az iskola a Pius Alap fenntartásából a Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományához került. A jogi és pénzügyi helyzet tisztázása következtében a fenntartó (a jezsuiták) szabadon folytathatta az építkezést. Ekkor – nem utolsósorban a diákság megnövekedett létszáma következtében – új tanárok és kisegítő személyzet felvételére került sor, és lehetővé vált a régóta tervezett templom megépítése is. Az épület korszerűsítése után az 1930-as években sor került a telek mellett elterülő szőlőskert beépítésére is, ahol sportcentrumot

alakítottak ki. Ezeket a hatalmas munkákat új rektorok vezetése mellett vállalta a fenntartó. 1933–1941 között a rendkívül ambiciózus Tüll Alajos volt a rendház rektora és a gimnázium igazgatója, ő kezdeményezte a sportkomplexum és a botanikus kert létrehozását.

A leírásokból pontosan követhetjük, hogy az új rektorok milyen intézkedéseket és fejlesztéseket vállaltak. Az 1943–44-es tanévben történt az ország német megszállása. A tanulókat arra kérték, hogy otthonukat ne hagyják el. A későbbiekben a német hadsereg beszállásolta magát a gimnáziumba is, így az oktatás a még szabadon maradt helyiségekben szerveződött. A szovjet hadsereg bevonulása ismét a gimnázium igénybe vételét jelentette, sőt később a bolgár hadsereg vonult át a városra, és helyezkedett el a gimnáziumban. A háború végével újból a szovjet hadsereg foglalta el az iskolát.

Fontos és érdemes tanulmányozni a 11. fejezetet, amely az *„Oktatás és nevelés a Pius Gimnáziumban”* címet viseli. Itt részletesen és alaposan megismerkedhetünk azokkal a nevelési–oktatási alapelvekkel és gyakorlattal, amelyek az iskolai munkát meghatározták. A legfontosabb alapelv, amit a gimnázium utolsó rektora (Hemm János) a gimnázium értesítőjében megfogalmaz, az *„elitnevelés”, „vezetésre alkalmas embereket kell nevelni az egyház számára”. „A vezérférfiakat pedig öntudatra és komoly munkára kell nevelni.”*

Az iskola történetének utolsó fejezete az államosítás és a pécsi jezsuita rendház felszámolása volt 1948-ban. A végső lépés a rend tagjainak rendőrségi elhurcolása és a mezőkövesdi kis templom rendházában való elhelyezése volt.

A záró fejezetben a jezsuita gimnáziumok sok szempontú összehasonlítását találjuk. A szerző a korábbi, a 17–18. században alapított pécsi jezsuita és fumei jezsuita gimnáziumot hasonlítja össze a 20. századi pécsi jezsuita Pius Gimnáziummal, az iskolai szervezet, a napi tanítási idő, az oktatási anyagok, a rendtartás, a fegyelem és a nevelés szempontjából. Az összehasonlítás azonban nem túl revelatív, hiszen kétszáz év alatt sok ponton változott a nevelés. Inkább gondolatébresztő a Pius Gimnázium kortárs intézményeként működő, kalocsai jezsuita gimnáziummal való összehasonlítás. Itt arra érdemes felhívni a figyelmet, hogy az ország két jezsuita gimnáziuma rendszeresen együttműködött a tanárok alkalmazásában. Szinte valamennyi pedagógus, de különösen a kiemelkedő tanárok hosszabb–rövidebb ideig a másik gimnáziumban is dolgozott.

Egyetértve a szerzővel megállapíthatjuk, hogy

„az egész magyar nevelésügy nagy vesztesége, hogy ez a kiváló oktatási intézmény nem folytathatta tovább kultúraközvetítő munkáját. Ezt a veszteséget némileg enyhíti, hogy a Pécsi Tudományegyetem jogelődjei megörökölték a Pius Gimnázium infrastruktúráját, így a Zichy Gyula és a jezsuita rend által létrehozott egykori kulturális intézmény – bár megváltozott formában – ma is a magyar művelődés ügyét szolgálja” (253. o.).

A könyv olvasását, tanulmányozását sokaknak javasolom. Okulásul és szórakozásként azoknak, akiket érdekel egy ilyen intézmény keletkezése és működése. Emellett pedig azoknak, akik példát szeretnének látni hasonló feltáró munkára, vagy más iskolatörténeti kutatásra.

